

BEELDHOUWERKJES HERVORMDE KERK LOENEN

De beeldenstorm voorbij

Weinigen die rond de oude Nederlandse Hervormde Kerk te Loenen lopen, zullen de figuren opmerken die zich bij de drempels van de zijdeuren bevinden. Ze zijn dan ook erg uitgesleten en slechts één ervan, aan de kant van de Dorpsstraat, is nog te herkennen als een dier. Maar wat voor een dier?

In de "Inventarisatie historische bebouwing gemeente Loenen" (in 1987 opgemaakt door J. Boers en N. Kullberg) staat dat het een hond is en als zodanig een uiting van oud-christelijke symboliek. Dit laatste lijkt echter nogal onwaarschijnlijk. Immers, in de Bijbel worden op verschillende plaatsen wel honden genoemd, maar gewoonlijk in ongunstige zin.

Ze worden vaak gezien als afvalopruimers, dus onrein of afschuwwekkend ¹⁾. Slechts een enkele maal worden goede eigenschappen genoemd als trouw en waakzaamheid ²⁾, doch niet zozeer in christelijke zin.

Verschuillende boeken op het gebied van christelijke symboliek en iconologie ³⁾ gaven ook geen uitsluitsel.

Nu ziet men in oude kerken ook wel symbolen uit de Griekse mythologie. Dit bracht mij op

het idee dat de afbeelding misschien Cerberus voorstelde, de helhond, bewaker van de Hades, de onderwereld. Weliswaar wordt deze veelal afgebeeld met drie koppen, doch hij komt ook wel voor met één kop. Het feit dat hij zo laag bij de drempel lag, leek mij hiermee in overeenstemming.

Om hiervan bevestiging te krijgen, wendde ik mij tot mevrouw T.G. Kootte, conservator van het Rijksmuseum Het Catharijneconvent te Utrecht. Deze overlegde met de heer J.A.J.M. Verspaandonk, oud-conservator van dit museum. Deze zag in de afgebeelde figuur geen hond, maar een leeuw.

In de Assyrische en Griekse oudheid werden dergelijke leeuwen als bewakers van paleizen en tempels afgebeeld. In Europa - met name in Italië - treft men ze aan in Romaanse kerkportalen. Het is dus niet onmogelijk dat de kerkbouwers hun voorbeelden in Italië gezocht hebben. Ook binnen de kerk komen ze wel voor, bij voorbeeld naast de trappen naar het priesterkoor van de Dom in Mainz. Op hun rug dragen zij vaak pilaren of pilasters ⁴⁾.

Dit is ook het geval bij de kerk in Loenen, waar

De leeuw.

de leeuwen in baksteen uitgevoerde pilasters op hun rug dragen.

Engelen

Behalve de dierenfiguren bij de drempels van de zijdeuren, bevinden zich nog verschillende andere beeldhouwwerkjes in de kerk.

Naast de in veel kerken voorkomende musiceerende engelen op het orgel, zien we in het koor (nu consistoriekamer) op de kraagstenen engeltjes met muziekinstrumenten. Boven in het koor zien we op een sluitsteen een afbeelding van St. Liudger (of Ludgerus), de bisschop aan wie oorspronkelijk de kerk gewijd was. Deze uit de Vechtstreek afkomstige geestelijke, later bisschop van Munster, leefde van 742 tot 809. Op de kloosterschool te Utrecht heeft hij Bonifatius nog ontmoet voordat deze zijn noodlottige tocht naar Dokkum ondernam ⁵⁾.

Op twee andere sluitstenen zien we afbeeldingen die waarschijnlijk Christus en Maria voorstellen.

In de aan de noordzijde van de kerk gelegen ruimte, oorspronkelijk gebouwd als gerfkamer of sacristie maar nu in gebruik als portaal, bevinden zich twee figuurtjes die op het eerste gezicht duidelijk zijn. Ze zijn afkomstig uit een in de oorlog verwoeste kerk te Kesteren. Toen in 1945 de kerk in Loenen na een brand zwaar beschadigd werd, zijn bij de restauratie deze beeldjes op de kraagstenen in het portaal geplaatst. Het ene stelt een nar voor die een zotskap met ezelsoren draagt. In zijn hand draagt hij een niet geheel duidelijk voorwerp. Vaak werden narren afgebeeld met een zoge-

De nar.

naamde marot of narrenstok in de hand, doch dit lijkt hier niet het geval te zijn. Mogelijk is het een bolle spiegel. Het manneke steekt zijn tong uit: wie zou het hier uitlachen?

Het tweede figuurtje is nog raadselachtiger: een mannetje met een brede kraag in een vreemde houding. Het blijkt een acrobaat te zijn. Zowel nar als acrobaat komen in meer kerken voor op kraagstenen of balkdragers.

Tenslotte zien we in dezelfde ruimte op een sluitsteen in het gewelf nog een afbeelding van een engel.

Is het niet aardig dat in een protestantse kerk toch nog zoveel beeldhouwwerkjes aanwezig zijn? Ze hebben beeldenstorm en tand des tijds overleefd en laten zien, hoe speels de oude bouwmeesters en steenhouwers bij het versieren van kerken konden zijn.

A. Schras

De acrobaat.

NOTEN:

- 1) Exodus 11:7, Psalm 59:7 en 15, Mattheüs 5:13, Mattheüs 7:6, I Koningen 14:11, II Koningen 9:35, I Samuël 17:43, II Samuël 3:8
- 2) Zie Jesaja 56:10, waar slechte leiders van het volk vergeleken worden met stomme, niet waakzame honden.
- 3) Iconologie: beeldenleer, verklaring van artistieke uitbeeldingen op grond van betekenis van het voorgestelde, leer van de zinnebeelden.
- 4) Borsig, A. von, Die Toscana en Valois, P. Ie, L'Italie et ses merveilles, deel IV
- 5) Berkum, A. van, Liudger 742-809. De confrontatie tussen heidendom en christendom in de lage landen, 1984